

Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Bosanke koje su 'se ukrale'

Keith Doubt

U istraživanju o porodicama i bračnim običajima, koje je rađeno prije II Svjetskog rata u Kraljevini Jugoslaviji, Vera Stein Erlić opisala je izrazitu osobinu braka u Bosni. Navela je da su u "patrijarhalnim sredinama (odnosi se na Crnu Goru, Makedoniju i Srbiju) mladu odabirali gotovo isključivo i jedino roditelji mladića" (Erlić 1966:183). Ona je tada utvrdila da "u Bosni je nezavisnost mladića primjetna...brak dogovaraju djeca" (Erlich 1966:188). Jedan od načina na koji su mladi ljudi dogovarali brak bio je putem bijega od kuće, što bi se reklo „ukrala se“. Djevojka i momak bi udruženim snagama, i tajno pobjegli bez znanja djevojinih roditelja.¹

Bijeg se razlikuje od "otmice" mlade, iako istraživanja obično ispituju te fenomene zajedno (Kudat 1974.). Bijeg se dešava uz saglasnost mlade, tj. djevojke, ali bez znanja i dozvole njenih roditelja. Krađa mlade desi se kada je djevojka nevoljko oteta radi braka.

Bijeg je, također drugačiji od tradicionalne ceremonije vjenčanja – svadbe. Tradicionalno vjenčanje proizilazi ili iz dogovora između glava kuće ili nakon što roditelji daju pristanak (Hart 2010.). U romanu Ive Andrića "Na Drini ćuprija", lijepa Fata izvrši samoubistvo skočivši u Drinu nakon što je njen otac dogovorio brak koji nije željela. Fatin otac je ignorisao pravo njegove kćerke da izabere za koga će se udati, što iz njenog ugla opravdava samoubistvo.

Kao Erlić, dva poznata antropologa, William G. Lockwood (1975.) i Tone Bringa (1995.), posmatrali su bijegove u selima u centralnoj Bosni u kojima su vršili istraživanja. Lockwood (1974:260) izvještava da se u selu koje je istraživao "najviše brakova, čak 90%, sklapaju bijegom". Bringa (1995:123) piše da se "najčešći oblik braka tokom mog boravka u selu, i mislim u posljednjih trideset godina desio bijegom". Lockwood nastavlja svoje istraživanje sedamdesetih, a Bringa u osamdesetim.

Rezultat bijega je da se djevojci mijenja društvena pozicija. U kratkom periodu ona od statusa neudate djevojke „cura“, prelazi na udatu tj. ženu. Kada se djevojka vjenča, kaže se „udala se“. Kada se muškarac vjenča kaže se „oženio se“. Po tradiciji, djevojka se seli kod momka u kuću njegovih roditelja. Kada mladić useli u djevojinu kuću, u braku koji je više podređen ženi, kaže „uda se“, gdje se koristi glagol stupanja u brak za ženski rod, ali u ovom slučaju u muškom rodu. Takvi brakovi nisu česti i na lošem su glasu (Bringa 1995).

Prije bijega djevojin pozicija je stabilna kao „cura“. Njenu ulogu joj je propisala porodica, društvo i odgoj, a bijeg je stanje koje nastane. Kao što bi Victor W. Turner rekao, bijeg je "istovremeno i rušenje i ponovno nastajanje" (1964:7). Djevojka više nije cura niti je još žena.

Ovaj prijelazni dio je nedefinisan kao kada voda ključa iz stanja tečnosti u paru. Tokom ovog perioda čini se da postoji jako malo podrške društva i jako malo prava koja ona ima u društvu. U domu svog muža, djevojka, sada žena, opet će dobiti stabilan status kao žena svoga muža, vjerovatno živjet će sa muževom porodicom u kojoj će biti podređena svojoj svekrvi.

Turner poziva antropologe da “svoju pažnju usmjere na fenomen i procese međustranzicije” (1964:19). Njegova je teorija da oni “paradoksalno prikazuju osnovne gradivne blokove kulture baš kada izlazimo iz jednog, a prije nego što uđemo u drugo strukturalno okruženje” (1964:19). Teškoća da se prihvati Turnerov poziv leži u tome da je ovaj fenomen najmanje uočljiv. Nije namijenjeno da uvijek zna kada i kako se bijeg desi. To je tajna, osim za par koji bježi ili možda jednog ili dva posrednika.² U najboljem slučaju, tu je sumnja unutar porodice i među susjedima. Istraživač ne može sudjelovati u bijegu kao posmatrač para. Ipak, postoji jedan stari etnografski dokaz ispričan hrvatskom etnologu Antunu Hangiji (2011.), koji je isti opisao u svojoj knjizi “Život i običaji muslimana u BiH”, izdatoj u Sarajevu i prvi put objavljenoj u 1899. godini. Hangi priprema dramatično svjedočanstvo o bijegu. Takav zapis sugerira da je bijeg od kuće dugogodišnji, ali opet nedovoljno istražen kulturološki običaj u Bosni. Ova studija istražuje šta bijeg od kuće predstavlja za žene nakon nedavnog rata.

Sljedeća rasprava je bazirana na dubokim razgovorima sa ženama u Bosni koje su se udale bježavši od kuće, i jednim uvijekom koji je sa mladine strane pomogao u dva bijega. Žene su bile Bosanke muslimanske i pravoslavne vjeroispovijesti. Intervjue je organizovalo udruženje „Žene ženama”, koje je pronašlo žene koje su pobjegle od kuće i pristale na intervju.³

Prvu priču ispričala je ispitanica koja ima otprilike osamdeset godina. Etnička pripadnost ispitanice nije navedena osim ako je bitna za priču. Šta više, mjesto njenog boravka nije odano da bi se zaštitila njena anonimnost i sigurnost. Kada je imala petnaest godina, ispitanica je željela život sa svojim momkom. Njena majka, pak, to nije dozvolila. Bili su siromašni, a ona je bila najstarija kćerka. Njen otac je preminuo, i bila je potrebna kod kuće. Ona je nastavila da se viđa sa momkom tajno, bez dodirivanja, kako su nalagali običaji udvaranja u to vrijeme. Kada je majka saznala za ova viđanja, zabranila joj je da priča o njemu.

Kada joj je bilo dvadeset, sreća je rođaka koji je bio oženjen djevojkom iz drugog sela. Preporučio joj je nekoga iz svog sela. Rođak je organizovao sastanak, a momak i ispitanica su razgovarali uz kafu petnaest minuta. Pitao ju je da se uda za njega i ona je pristala. Razlog za takvu odluku bio je da ima dvadeset godina i da je niko neće htjeti oženiti, jer ima toliko godina. Organizovali su bijeg za tri dana. U ponoć, tri rođaka i tetka su došli po nju. Povelili su je do drugog sela daleko od njenog, hodajući kroz šume. Njena majka nije znala gdje bi je tražila tako da ju je tražila dva dana. Njen rođak rekao je majci da je pobjegla. Rođak se postavio kao posrednik, ili “provodadžija”. Ta uloga opisana je u Erving Goffman-ovom izvještaju (1958.) o različitim ulogama.⁴

Kada je ispitanica došla u muževno selo, pripremili su ceremoniju vjenčanja sa mnogim gostima iz sela. Kada se približavala kući svog muža, stavili su je na konja mada ona nikada prije nije jahala na konju. Konj je bio velik i lijep. U ovom slučaju bijeg odmah vodi ka tradicionalnom vjenčanju. U Hangijevoj (1898.) priči je sličan prijelaz. Dva obreda, mada različita, nisu i međusobno isključiva. Bijeg je ono što Turner naziva preobražujući obred odrastanja. Ceremonija vjenčanja je utvrđujući obred odrastanja.

Petnaest dana nakon vjenčanja, par je imao i građansku i vjersku ceremoniju istovremeno. Ovaj

primjer sastoji se od nekoliko obreda odrastanja koji potvrđuju brak, a iz priča skupljenih tokom studije, ispitanici su nagovijestili da se obredi mogu desiti samostalno ili u kombinaciji jedan s drugim, zavisno od okolnosti i socijalnih uvjeta. Ova ispitanica pobjegla je od kuće, imala tradicionalno vjenčanje, a onda građansko vjenčanje i vjersku muslimansku ceremoniju. Pitali smo je o vjerskoj ceremoniji, i imala je poteškoće da se prisjeti.

Sjetila se da je na vjenčanju bilo mnogo gostiju. Bilo je nekoliko mladoženjinih rođaka, tako da neko vrijeme nije bila sigurna ko je njen muž. Zbunila se zbog veoma kratkog poznanstva s njim. Dok je pričala ovaj dio priče, ostale prisutne žene, rođice i prijateljice su se veselo smijale pa im je starija ispitanica rekla: "Molim vas, nemojte se smijati. Nije smiješno." U prijelaznom periodu, "postoji određena sloboda definiranja ličnosti" (Turner 1964:15). Nemogućnost ispitanice da razluči druge momke od onog za kojeg se udaje, predstavlja ne samo nedovoljno poznavanje drugih, nego postojanu sumnju da ona ni sebe lično ne poznaje.

Kada je došla u muževu kuću, ispitanica nije imala šta obući. U većini priča o bijegu odjeća je bitan dio, ili bolje rečeno, bitan dio koji nedostaje. Nedostatak odjeće upućuje na ranjivost ispitanice tokom bijega, stanje u kojem je ona više pod okriljem prirode, a ne društva. Nakon što joj je majka saznala za bijeg, poslala joj je odjeću i stvari u njen novi dom.

Druga priča je priča mlade žene kojoj je otprilike trideset godina. Bilo joj je sedamnaest kada je pobjegla. U srednjoj školi bila je odličan đak i imala je najbolje ocjene. Ona i njen muž bili su mladi. Bili su vani u šetnji kada ju je on pitao da li će se udati za njega. Ona je pristala i pitala kada. Rekao je sada. Razgovarali su u ponedjeljak, a vjenčali se u srijedu. Ona je znala da joj roditelji neće dozvoliti da se uda. Momkova porodica je znala za vjenčanje i pripremila je sve za ceremoniju. Primjećujemo da momak ima manje nezavisnosti u bračnoj odluci nego djevojka, jer da bi doveo ženu kući, momak mora imati neku vrstu dozvole roditelja. Momak možda čak treba odobrenje u njegovom izboru žene, pošto će ona živjeti u porodičnoj kući. Njen momak je došao autom, ona je izašla i otišli su do njegove dajdžinice. Ispitanica se tamo presvukla. Obukla je novu odjeću koju još uvijek čuva radi uspomene. Žali jer je izgubila cipele koje je nosila tog dana.

Bijeg se desio tokom proteklog rata u istočnobosanskom gradu. Njen brat je plivao u rijeci kada se to dešavalo. Otišao je do roditelja i rekao: "Izgleda da se vaša kćerka udala." Njen otac je bio ljut i plakao je. Njena majka je "poludjela". Ruke njene majke su se toliko tresle da nije mogla nasuti sok. Tokom vjenčanja, kada je ulazila u kuću njenog muža dali su joj Kur'an, jetrva joj je skinula cipele, i dali su joj šolju sa soli, pšenicom i bombonama da ih baci. Kada je to učinila, zrno pšenice je uletjelo u uho njenog muža. Sada se smiju kada se sjete tog vjenčanja. Nisu imali religijski obred vjenčanja. Dvije godine kasnije, kada je bila trudna, obavili su građansko vjenčanje. Općinski službenici pretpostavili su da se udaje, jer je trudna, što je bilo smiješno.

Dosjetila se da sada kada ima djecu razumije zašto su njeni roditelji smatrali da je premlada da se uda i sjećala se kako su njeni prijatelji ostali u školi i izlazili vani. Ispitanica je bila sretna dok se sjećala svog bijega i života i čini se da je ponosna što se udala na ovaj način. Ona i njen muž odlučno su ušli u brak. Ona, pak, kaže da je tužna kada se sjeti svoje prve posjete roditeljskoj kući nakon vjenčanja i toga kada je njen otac odbio rukovati se s njom. Bijeg prkosi patrijarhalnom autoritetu kada je u pitanju odluka za koga i kada će se kćerka udati.

Ključna odlika bijega je da djevojka bira pobjeći od kuće. Iako društveni uvjeti i prilike, koji su ponekad prilično teški i često izuzetno okrutni, utiču i ograničavaju taj čin. On je još uvijek izbor, samostalno donesena odluka. Činjenica da je ovaj čin odluka pokazuje da on nije vezan samo za

ponašanje. Odluka djevojke da pobjegne je djelo, dok je bijeg na?in ponašanja vo?en spoljašnjim uvjetima i strukturom društva. To je, tako?er djelo koje uzima u obzir vanjske okolnosti i socijalne uvjete, ali kako je odluka donešena, ovo djelo ne podliježe tim okolnostima i uvjetima (Parsons 1968.).

Sljede?a pri?a testira posljednju tezu o posredovanju društva. Ispitanica je imala ?etnaest godina kada se udala. Tražili smo od nje da se u prisustvu svoje porodice i djece prisjeti bijega. Ispitanica je imala oko devedeset godina. Kada je imala ?etnaest godina ona je preklinjala roditelje da joj dozvole i?i na doga?aj nazvan "sijelo". Bila je veoma lijepa sa dugim pletenicama koje su joj sezala do nogu. Obe?ala je majci da ?e uraditi šta god treba samo da ode na taj doga?aj. Njen budu?i muž, kojeg nikada prije u životu nije vidjela, vidio ju je na tom doga?aju i flertovao je sa njom. Nije obra?ala pažnju na to, jer su mnogi drugi momci bili zainteresovani za nju. On je bio dvanaest godina stariji od nje. Nakon sijela bila je druga vrsta skupljanja koja se nazivala „teferi?“, gdje ljudi pjevaju i plešu u kolu. Njen budu?i muž joj se rugao, "Možeš pjevati do deset, ali nakon toga ne?eš pjevati". Njena rodica se uplašila, jer je ?ula da ?e je oteti. Ako bi momak istrgnuo djevojku iz kola, ako bi je dotakao, morala se udati za njega. Po muslimanskoj tradiciji bilo je zabranjeno da se neudata djevojka dotakne, i bila bi sramota ako jeste. Tokom kola, mladi?i su je dohvatili i istrgnuli iz kola. Ona je, pak, bila jaka tako da je istrgnula ostale sa sobom u kukuruzno polje. Nastala je scena, policija je došla da uspostavi red. Policija je pitala ispitanicu da li je njena dobra volja da se uda, a ona je odgovorila da nije. ?ula je kako mladi?eva majka vi?e: "Ne?u je uzeti u svoju ku?u. Moj sin još uvijek mora odslužiti vojsku." Ako bi se udala za ovog mladi?a, djevojka bi morala ostati u njegovoj ku?i dok on ne odsluži vojni rok, a njegova majka to nije željela. Vojna služba je trajala dvije godine.

Ipak, ispitanica se zabrinula, jer su svi vidjeli kako je bila istrgnuta iz kola i da ?e vijesti do?i do njenih roditelja te da joj ne?e dozvoliti da se vrati ku?i. Policajci su joj rekli da se može udati ako je to njena dobra volja, a ako nije može ostati da pleše. Ne?e mu dozvoliti da je opet takne. Jedan policajac, koji je znao njenog oca joj je rekao u povjerenju: "Znam njegovu porodicu i on je radišan i dobar ?ovjek ." (ovdje je policajac taj koji igra ulogu posrednika). Ispitanica je rekla da je bila premlada i da nije znala šta je brak. Odlu?ila je da se uda da bi vidjela šta to zna?i. Nije znala da li joj se ovaj momak svi?a, ali je ulazak u brak izgledao uzbudljivo i zabavno. Ispitanica se smije sa ostalim ženama dok ovo pri?a.

Otišla je do muzeve ku?e, ali niko nije bio tu. Porodica je napustila dom, jer je nisu htjeli primiti. Kako je znala tradicionalne bra?ne obi?aje, stala je u budžak, oponašaju?i obi?aj mlade da stane u ?ošak sa rukama položenim na bokove na odre?en na?in, nose?i crveni šal dok je komšije i ro?aci posje?uju. Niko, pak, nije došao u ku?u, jer se porodica protivila braku. Ustvari nije ni imala šal, jer je ostao na polju kada ju je muž istrgnuo iz kola. Mužev brat je živio na spratu, i njegova žena je sišla dolje i dala joj šal. U ovom trenutku, pošto njegova porodica nije bila tu, mladi? joj je rekao: "Stani! Nemoj to više raditi. Nema smisla." Bratova žena im je poslije donijela mlijeka, jer nisu imali šta jesti. Ostala je tri no?i, i onda su njene majka i tetka došle po nju da je vode ku?i. Ona pak, nije htjela da se vrati s njima ku?i, ve? je provela tri no?i s mužem i vratila bi se ku?i posramljena. Njeni prijatelji bi rekli da je ona žena, a ne cura. Na jedan, ne samo dramati?an nego i transformativan na?in, ispitanica je prešla je iz jednog stanja u drugo.

Ispitanica je imala deset sinova, a prvog je rodila sa petnaest godina. Ona ima trideset unu?i?a. Svaki puta kada je rodila dijete njen muž je želio k?erku, a dobio bi sina. Smije se nekoliko minuta dok se prisje?a ovoga. Nakon što je rodila prvo dijete, njen muž otišao je u vojsku, a ona se vratila živjeti s roditeljima, jer bi bilo teško živjeti sa muževom porodicom. Bila je mlada i nije shvatala

kako funkcionise doma?instvo. Njen otac ju je primio nazad i promijenio njenu dob na rodnom listu, da bi njen brak bio legalan, što je dalo ugled toj situaciji dok su ona i njeno dijete boravili kod roditelja, a njen muž služio vojni rok. Njen muž je služio osamnaest mjeseci, a ne dvije godine, jer se tek oženio i dobio dijete.

Da li je ova pri?a o „otmici“ mlade ili o bijegu, kako bi rekli “ukrala se”? Ova dva fenomena me?usobno se ne isklju?uju. Mladi? je ukrao mladu djevojku da bi je oženio. Ona je nevoljko istrgnuta iz kola. U isto vrijeme, djevojka je imala šansu pobje?i ovoj prinudi i to prvi put kada je policija intervenisala, uspostavila red, i obe?ala da je mladi? ne?e više dirati, i opet, nakon što je provedela tri no?i sa svojim mužem u njegovoj ku?i, kada su njene tetka i majka došle da je odvedu. Ignorišu?i odbojnost svoje svekrve, djevojka je donijela odluku, li?nu odluku, koja je rezultirala brakom koji je postignut, a ne pripisan od drugih, jer je to željela i bila je sretna zbog toga.

Uzevši Pierre Bourdieu-ovu (1976.) kritiku strukturalizma u obzir, bila bi greška obilježiti ispitanicu kao “strukturalnu grešku”. Muževnost i tradicionalno patrijarhalno društvo bile su zna?ajne odlike u njenom vremenu, ali njen odnos prema tome nije bio poslušnost prema utvr?enim pravilima. Policija joj je dozvolila odlu?iti šta želi. Društvena pravila, su ustvari, zakazala i to nije rezultiralo time da ispitanica dospije u prazninu. Ispitanica predstavlja primjer ukorjenjenosti u ono što Bourdieu zove habitus “?itav sistem predispozicija utvuljenih kroz materijalne uvjete života i odgoja u porodici” (1976:118). Habitus je obezbijedio osobi shematski sistem, a ne pravila koja oblikuju njene izbore. Za razliku od pravila, shematski sistem postojao je “a da nikada nije bio kompletno i sistemati?no izri?it” (Bourdieu 1976:119).

Lockwood (1974., 1975.) i Bringa (1995.) tvrde da je bijeg bio posebno kulturno naslije?e Bošnjakinja, koje bosanski pravoslavci, ?ije žene su se obi?no udavale kroz tradicionalno vjen?anje, nisu prakticirali u istoj mjeri. Prate?i preporuku direktorice “Žene Ženama”, Nune Zvezdi?, koja kaže da su žene u Bosni iz svake etni?ke grupe, uklju?uju?i ne samo Bošnjakinje, nego i bosanske katolkinje, pravoslavke, Romkinje i Jevrejke, bježale da bi stupile u brak. Obavili smo intervju sa ženama pravoslavne vjeroispovijesti. Istraživanje Prism Reseach, istraživa?ke grupe iz Sarajeva, sprovedeno u prolje?e 2011. godine koje je uklju?ilo u svoju raznovrsnu anketu pitanje dodano od strane istraživa?a. Rezultati su pokazali da je 22% od 861 ispitanica odabranih metodom slu?ajnog uzorka zabilježilo da se udalo pobjegavši od ku?e. Procenat je manji kod bosanskih katolika (11%) nego kod bosanskih Muslimana i pravoslavaca (26 % i 22 % tim redosljedom). Me?u bosanskim pravoslavcima u ruralnim sredinama procenat je bio viši nego kod bosanskih Muslimana u ruralnim podru?jima (29% vs. 24%). Neproduktivno je, kaže Fredrik Barth, (1960:257) etni?ke grupe izolovano prou?avati, razdvajaju?i ih kao “pelaška ostrva”. Bolje je ispitivati etni?ke grupe kao dio ve?eg društva nego njihove suštinske osobine.

Prva žena pravoslavne vjeroispovijesti odlu?ila je ispri?ati pri?u o bijegu njene majke. Njena majka ro?ena je 1914. godine. Njen otac bio je zaposlen u gradu i svakodnevno je prolazio pored ku?e njene majke kada je ona bila u vrtu. Njeni majka i otac bi se vidjeli i pozdravili. Kada se vra?ao jednog dana s posla, sreli su se. Majka njene majke, njena baka, saznala je za to i nije više dozvolila svojoj k?erci da ga vi?a. Njena majka je imala druge momke, ali joj je najdraži bio ovaj ?ovjek. Jednog dana prolazio je u svom autu i pitao je da li želi sada po?i s njim. Nisu napravili nikakve planove ili dogovore unaprijed. Njena majka je pristala i odveo ju je. Ovaj ?in, kako kaže ispitanica, je pravi primjer šta zna?i termin “ukrala se”. Dok je njena mama znala njenog tatu, nije znala kada ?e se desiti bijeg i da li ?e uop?e bježati. Otišla je iz vrta bez i?ega.

Njena baka bila je veoma bogata, držala je i vodila han, gostionicu za putnike, kako je objašnjeno i spomenuto u Andrićevoj knjizi “Na Drini ćuprija”. Njena baka naljutila se na svoju kćerku, jer je napustila život u gradu da bi živjela na planini. Pola godine kasnije, sestra njene majke došla je u mamin novi dom na planini sa nekom odjećom, ali majka njenog oca joj je rekla da nije trebala ništa donijeti. Majka njenog oca bila je presretna što ima snahu. Kada je njen otac otišao na posao, prošao je pokraj žene stare kuće i ostavio novosti o njenoj majci i majčinoj sestri koja je bila u posjeti. Njen otac je zarobljen od strane Njemačke vojske tokom II Svjetskog rata i odveden u koncentracioni logor Jasenovac, gdje je ubijen. U dvadeset osmoj godini njena majka postala je udovica. Njena majka se nikada nije ponovo udavala. Udavši se na taj način to ju je usrećilo tako da nije htjela nikoga drugog. Njena majka imala je težak, ali dobar život, odgojivši petoro djece kako treba. Druga ispitanica, koja je pobjegla od kuće, te izgubila muža u proteklom ratu, naglasila je da taj brak bio takav da nije mogla ni poželjeti ni zamisliti ijedan drugi. Ispitanica bila je u kasnim četrdesetim u vrijeme intervjua.

Naredna ispitanica bila je starija od ostalih u vrijeme kada je pobjegla i rekla je da je u vrijeme kada je pobjegla imala dobar posao i pomagala u izdržavanju porodice. Njeni su znali da je u vezi, ali su i dalje očekivali da radi i da ih izdržava. Njen momak i ona su držali svoje namjere u tajnosti. Bez znanja njenih roditelja planirali su medeni mjesec u Dubrovniku i građansko vjenčanje. Jedne večeri spremila je stvari u torbu i otišla bez cipela da je niko ne vidi. Ovaj čin je drugačiji od jednostavnog započinjanja zajedničkog života, jer ne uključuje nikakve obrede odrastanja koje vode ka sklapanju braka. Ispitanica se sjeća da su vjenčanja tokom socijalističkog perioda u njenoj zemlji smatrana kičom, događaj koji je pokazivao ono što bi Thorstein Veblen (1912.) nazvao “upadljivom konzumacijom”, trošenjem prilične sume novca da bi se drugima pokazalo bogatstvo. Nakon proteklog rata, vjenčanja su počela da budu teška, i ovoj osobi je žao što je došlo do ove promjene. Ispitanica preporučuje zbirku priča o ovim običajima koja se zove “Naša snaha i mi momci” bosanskog autora Amila Sijarića (1983.).

Ovo istraživanje ćemo zaključiti sa još jednom pričom, iako je ostalo još mnogo zanimljivih koje nisu ispričane. Posljednja ispitanica imala je petnaest godina kada se udala. U srednjoj školi bila je jedna od najboljih učenica. Dolazila je iz bogate porodice. Njen muž bio je druge regije i radio je u njenom rodnom mjestu. Bio je policajac i sedam godina stariji od nje. Njeni prijatelji i ona su bili veoma otvoreni i gostoljubivi prema njemu i njegovim prijateljima, pozivaju ih na druženja u kafiću i u obilasku grada. Iako je ona imala momka, pitala se da li joj ova osoba nešto znači. Bila je mlada i nije znala. Jedan dan došao je po nju i rekao da bi je te noći želio oženiti. Bio je pun samopouzdanja, a ona se s divljenjem sjeća da je ova odluka bila veoma rizična zbog njegovog posla. Postojalo je mogućiosti da njihov brak negativno utiče na njegovu karijeru, jer je ona bila maloljetna. Pristala je udati se. O svemu se potajno dogovorila sa jednom komšinicom koja joj je savjetovala stvari. Njena komšinica je rekla: “Ovo nije u redu, ali podrži te.” Njena komšinica, koja je igrala ulogu posrednika, je također pobjegla. Jedan sat nakon ponoći, pobjegla je dok su njeni roditelji spavali. S momakom otišla je u Dubrovnik na medeni mjesec koji je trajao sedam dana, a njena komšinica je rekla njenim roditeljima. Nakon dva dana, ona je nazvala svoju mamu. Njena majka je bila veoma tužna, i mislila je da je mogla riješiti situaciju razgovorom, te se nadala da će time poništiti sve što se desilo. Nakon medenog mjeseca, otišli su kod muževe porodice u selo, blizu Crne Gore. Njegovi roditelji su imali tri sina i bili su oduševljeni što sada imaju snahu. Roditelji njenog muža živjeli su u miješanom selu gdje su živjeli bosanski pravoslavci i bosanski Muslimanski. Sve komšije su se skupile vidjeti mladu, ali kada su došli pitali su gdje je mlada. Bila je tako mlada i puna energije da je vani igrala fudbala s ostalom djecom.

Bosanski pravoslavci donosili su novac kao vjenčani poklon, a Bošnjaci nakit i prstenje. Jedna

starija Bošnjakinja koja nije imala k?erku, dala je njoj, pravoslavnoj djevojci koja se udala u komšijsku porodicu, prsten svoje majke. S obzirom na to da je bila tako mlada, porodica njenog muža ju je izuzela od stajanja, sjedenja i posluživanja gostiju. Ipak, u komšiluku je na poklon odnijela kafu i še?er ženama i cigare muškarcima. Tako?er, dala je poklone svima u porodici: posteljini, majce, ?arape, i tkaninu za šivanje odje?e. Kasnije, muževa porodica posjetila je njenu porodicu. Prije nego je uspjela skupiti potrebne dokumente za gra?ansko vjen?anje, morala je na pregled kod dvaju doktora da bi potvrdili da je zdravog uma i tijela. Pored toga morala je u policijsku stanicu na ispitivanje potvrditi da je brak sklopljen njenom dobrom voljom i da je svojevrijedno stupila u isti.

Ispitanica se vratila u školu. Smatrala se sretnom, jer njen muž nije bio toliko patrijarhalan ili posesivan. ?ak je otišla i na matursku ve?er. Odluka da se na ovaj na?in uda joj je promijenila život. Ona kaže da te porodica pripremi donijeti ovakvu odluku, i da bez dobrog odgoja ne bi imala hrabrosti usuditi se na takvo što. Svaki bijeg od ku?e, rekla je, je poseban na svoj na?in. Njen primjer pokazuje da bijeg osposobljuje ženu, a kako je bijeg ?udesan, daje osobi još ja?i osje?aj o samoj sebi i braku. Turner piše o prijelaznom periodu, “da bi djevojka “izrasla” u ženu treba uticati na ontološki preobražaj...To nije samo pitanje prikupljanja znanja, nego promjena bi?a“ (1964:11). Posebna svijest o spolu i samom sebi proizilazi iz prijelaznog perioda ovog obreda odrastanja koji se zove “ukrala se”. Posebno znanje daje mladoj ženi samopuzdanje dok prelazi u odrasle. Na kraju intervjuja, ispitanica je spomenula da se najbistrija djevojka u razredu, u?enica koja je u socijalisti?kom period nosila cvije?e Titu, što je narodna ?ast u?enicima, udala putem bijega. Ova studija predstavlja istraživa?ko ispitivanje kulturnog naslije?a polietni?kog društva. Tone Bringa (2003:31) piše: “Ni Bošnja?ki, ni Hrvatski ni Srpski identitet ne se može razumjeti samo kroz Islam ili Kriš?anstvo, nego se trebaju uzeti u obzir u specifi?nom bosanskom kontekstu koji je rezultirao u zajedni?koj historiji i položaju Bosanaca islamske i kriš?anske vjeroispovijesti”.

Ova studija daje razlog da se podrži Baringova tvrdnja koja se fokusira na jedan obred odrastanja koji se naziva bijeg od ku?e ili “ukrala se.” U Bosni ima mnogo kultura koje žive u istom okruženju. Tu je i jedna kultura koja uklju?uje sve etni?ke grupe. Knjiga Svetlane Broz “Dobri ljudi u vremenu zla: Portreti slo?nosti i otpora u ratu u Bosni“ (2004.) sadrži brojna svjedo?anstva koja oslikavaju ovu zajedni?ku kulturu tokom eksremnih situacija društvenog nasilja. Multikulturalnost je možda neispravan naziv za razumijevanje kulturnog naslije?a Bosne, iako se taj termin ?esto koristi. Uzimaju?i u obzir antropologiju i njeno induktivno razumijevanje glavne uloge kulture u funkcionisanju svakog društva, postoji dokaz ne samo da je bilo nego da postoji kulturno naslije?e koje dijele Bosanci iz razli?itih etni?kih grupa.

Reference

- Andri?, Ivo. 1977. *Bridge on the Drina*. Chicago: University of Chicago Press.
- Barth, Fredrik. 1996. *Ethnic Groups and Boundaries*. In *Theories of Ethnicity: A Classical Reader*. Werner Sollors, ed. Pp. 294-323. Washington Square: New York University Press.
- Bourdieu, Pierre. 1976. *Marriage Strategies as Strategies of Social Reproduction*. In *Family and Society: Selections from the Annales Economies, Societies, Civilizations*. Robert Forster and Orest Ranun, eds. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Bringa, Tone. 2002. *Islam and the Quest for Identity in Post-Communist Bosnia-Herzegovina*. In *Islam and Bosnia: Conflict Resolution and Foreign Policy in Multi-Ethnic Societies*. Maya Shatzmiller, ed. Pp. 29-45. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Bringa, Tone. 1995 *Being Muslim the Bosnian Way: Identity and Community in a Central Bosnian Village*. Princeton: Princeton University Press.

- Broz, Svetlana. 2004. *Good People in an Evil Time: Portraits of Complicity and Resistance in the Bosnian War*. New York: Other Press.
- Erlich, Vera St. 1966. *Family in Transition: A Study of 300 Yugoslav Villages*. Princeton: Princeton University Press.
- Goffman, Erving. 1959. *The Presentation of Self in Everyday Life*. Garden City, NY: Doubleday Anchor
- Anton Hangi. 2011. *Courting*. In *Spirit of Bosnia* 6 (4).
- Hart, Kimberly. 2010. *The Economy and Morality of Elopement in Rural Western Turkey*. *Ethnologia Europaea*. 40(1):58-76
- Kudat, Ayse. 1974. *Institutional Rigidity and Individual Initiative in Marriages of Turkish Peasants*. *Anthropological Quarterly* 47(3):288-303.
- Lockwood, William G. 1979. *Living Legacy of the Ottoman Empire: The Serbo-Croatian Speaking Moslems of Bosnia-Herzegovina*. In *The Mutual Effects of the Islamic and Judeo-Christian Worlds: The East European Pattern*. A. Ascher, T Halasi-Kun & B. K. Kiraly, eds. Pp. 209-225. New York: Columbia University Press.
- Lockwood, William G. 1975. *European Moslems: Economy and Ethnicity in Western Bosnia*. New York, New York: Academic Press.
- Lockwood, William G. 1974. *Bride Theft and Social Maneuverability in Western Bosnia*. *Anthropological Quarterly* 47(3): 253-269.
- Lockwood, William G. 1972 *Converts and Consanguinity: The Social Organization of Moslem Slavs in Western Bosnia*. *Ethnology* 11(1):55-79.
- Parsons, Talcott. 1968. *The Structure of Social Action: A Study in Social Theory with Special Reference to a Group of Recent European Writers*. New York, NY: Free Press.
- Sijari?, ?amil. 1983. *Naša snaha i mi momci [Our daughter-in-law and our boys]*. Sarajevo: Veselin Masleša.
- Simmel, Georg. 1950. *The Sociology of Georg Simmel*. Kurt H. Wolff, ed. Glencoe, IL: Free Press.
- Turner, Victor W. 1964. *Betwixt and Between: The Liminal Period in Rites de Passage*. In *Symposium on New Approaches to the Study of Religion: Proceedings of the 1964 Annual Spring Meeting of the American Ethnological Society*. June Helm. Seattle: University of Washington Press.
- Veblen, Thorstein. 1912. *The Theory of the Leisure Class*. New York. Macmillian.

Prevod s Engleskog: Maida Krzovi?

© 2013 Maida Krzovi?

Ovaj esej je prvobitno objavljen u *Anthropology of East Europe Review*, Vol. 30, No. 2 (2012)

Notes

1. Autor je povlašten sa nekoliko velikodušnih razgovora sa profesorom William G. Lockwood u Ann Arbor-u, Michigan i profesorom Victor Ayoub-om u Yellow Springs-u, Ohio. Sam autor je odgovoran za sve greške i mane koje postoje u ovoj studiji. ?
2. Pogledati rad Georg Simmel-a (1950) na funkcionalnoj ulozi tajne u me?uljudskim odnosima i raznim vrstama socijalnih struktura. ?
3. Autor bi želio da zahvali direktorici “Žene Ženam” Nuni Zvizdi?,u Sarajevu i intervjuerki i prevoditeljki tokom rada na terenu Emini Pilav . bez njihove pomo?i autor ne bi bio u mogućnosti da izvede ovo istraživanje. “Žene Ženama” je samoorganizovana udruga žena koja doprinosi razvoju gra?anskog društva kroz osnaživanje žena i udruženja žena. “Žene Ženama” se

---

zalažu za poštovanje prava žena u svim sferama društvenog i privatnog života. NVO je razvila program koji objedinjuje spolnu perspektivu u tumačenju ljudskih prava, demokratije, i nenasilne komunikacije koristeći jedinstven i originalan model koji se fokusira na edukaciji i aktivnostima žena i udruženja žena širom Bosnie i Hercegovine. ?

4. Erving Goffman (1959) objašnjava veoma raznolike društvene uloge (kurir, pajac, mudrica, mušterija, pravodadžija) i različite motive zbog kojih član društva otkriva razne tajne (mračne, interne, strategijske, povjerene, i javne tajne). ?

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.